

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Petra Příhody a soudců JUDr. Miluše Doškové a doc. JUDr. Vojtěcha Šimíčka Ph.D. v právní věci žalobkyně M. Š., zastoupené JUDr. Renatou Dobývalovou, advokátkou se sídlem Náchod, Riegrova 161 proti žalované České správě sociálního zabezpečení se sídlem Praha 5, Křížová 25 o kasační stížnosti žalobkyně proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 6. 2000, č. j. 3 Cao 10/2000-20,

takto:

I. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 6. 2000, zn. 3 Cao 10/2000 a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 11. 1999, č. j. 29 Ca 249/99-10 **se zrušují.**
II. Věc **se vrací** krajskému soudu k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 6. 2000, č. j. 3 Cao 10/2000-20, byl potvrzen rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 11. 1999, č. j. 29 Ca 249/99-10, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení ze dne 21. 6. 1999, č. j. X o zamítnutí žádosti o vdovský důchod. Rozsudek Vrchního soudu vyšel z názoru, že žalobkyně jednoznačně nesplňuje nárok na vdovský důchod podle zákona č. 155/1995 Sb. Jako sporné však označil, zda žalobkyni zanikl její druhý vdovský důchod v r. 1974. Při posouzení této otázky vyšel z toho, že je obecně přijímaným právním názorem, že nárok na vdovský důchod při dosažení věku 45 let a při vychování dvou dětí byl vázán na podmínku, že jde o děti zemřelého manžela, po němž vdově náleží vdovský důchod. Tento názor se opírá o odkaz na ustanovení o nároku dítěte zemřelého na sirotčí důchod (§ 30 zákona č. 101/1964 Sb., obdobně § 37 zákona č. 121/1975 Sb.), resp. o výslovné zakotvení takové podmínky v zákoně (§ 46 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb.). Obdobnou legislativně nejednoznačnou úpravu obsahoval i předchozí zákon o sociálním zabezpečení č. 55/1956 Sb. Vrchní soud v Praze se ztotožnil s obecně přijímaným výkladem dřívějších zákonů o

sociálním zabezpečení i přesto, že z hlediska formálního - legislativně technického - byla v ust. § 30 odst. 2 písm. d) zákona č. 101/1964 Sb. u podmínky dosažení věku 45 let a výchovy dvou dětí vynechána závorka s odkazem na ustanovení o nároku dítěte na sirotčí důchod po zemřelém na rozdíl od obdobné podmínky vyjádřené v písm. b) a c) téhož ustanovení. Z logického a historického pojetí výkladu právních norem upravujících nárok na vdovský důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manžela však vyplývá, že podmínka vychovaných dětí zemřelého manžela, po němž se posuzuje nárok na vdovský důchod, musí být shodně splněna, ať už jde o splnění podmínky výchovy tří dětí bez dalšího, anebo podmínky výchovy dvou dětí při současném dovršení věku 45 let.

Proti tomuto rozsudku podala žalobkyně dovolání s tím, že soud nepřihlédl ke všem důkazům a zejména k tomu, že jí byl v minulosti vdovský důchod protiprávně odebrán, a to někdy kolem r. 1960. K výzvě soudu doplnila, že je názoru, že její druhý vdovský důchod jí byl v r. 1974 odňat neprávem. S ohledem na nejednoznačnou právní úpravu pokud jde o podmínku výchovy dětí zemřelého manžela, by měl soud vzít v úvahu, že vychovala celkem 4 děti a mělo by být nerozhodné, po kterém z manželů jsou. Soud nahradil nejednoznačnost zákona logickým a historickým pojetím výkladu právních norem, byl si vědom i možného jiného výkladu. Požaduje tedy individuální posouzení svého případu s ohledem na všechny rozhodné skutečnosti a přiznání vdovského důchodu. Dále žalobkyně doplnila, že namítá nesprávné právní posouzení věci ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. a navrhuje zrušení rozsudku Vrchního soudu v Praze, Krajského soudu v Hradci Králové a vrácení věci krajskému soudu.

Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud s ohledem na změnu právní úpravy dovolání postoupil podle § 129 odst. 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen s. ř. s.), Nejvyššímu správnímu soudu k dokončení řízení, a to podle ustanovení části třetí hlavy třetí dílu prvního tohoto zákona - tedy k dokončení řízení podle ustanovení upravujících kasační stížnosti.

Předpokladem pro dokončení řízení je zjištění, zda dovolání bylo včasné a přípustné podle občanského soudního řádu ve znění účinném v době jeho podání a současně, zda je přípustné i z hlediska podmínek a náležitostí stanovených soudním řádem správním pro kasační stížnost. Dovolání bylo podáno v zákonné lhůtě, bylo přípustné podle § 237 odst. 1 o. s. ř., obsahovalo náležitosti podle § 241a odst. 1 o. s. ř. a důvody odpovídaly § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Z hlediska podmínek pro podání kasační stížnosti jsou namítány důvody odpovídající ust. § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Věc tedy lze projednat jako kasační stížnost, když Nejvyššímu správnímu soudu přísluší zkoumat napadený rozsudek z hlediska, zda Vrchní soud v Praze správně posoudil právní otázky při hodnocení nároku žalobkyně, která nabyla postavení stěžovatelky (dále jen stěžovatelka).

Z dávkového spisu vyplývá, že stěžovatelka (nar. 10. 11. 1928) měla dvě děti se svým prvním manželem J. B., který zemřel v r. 1957. Po jeho smrti pobírala vdovský důchod do r. 1966, kdy jí byl pozastaven proto, že žila s druhem A. Š.. Toho si pak v r. 1967 vzala za manžela a po jeho smrti v r. 1973 pobírala vdovský důchod po dobu jednoho roku (na základě žádosti z r. 1973). Žádost o obnovení důchodu po J. B. byla zamítnuta rozhodnutím z prosince r. 1974. Další žádost o vdovský důchod, a to po druhém manželovi A. Š. podala 8. 6. 1999 a tato žádost byla rozhodnutím žalované ze dne 21. 6. 1999 zamítnuta. K důvodům dovolání ze spisu vyplývá, že stěžovatelka měla dva syny, a to J. B. nar. 1948 a J. B. nar. 1953. Pokud v dovolání zmiňuje čtyři děti a míní tím zřejmě i výchovu dětí druhého manžela, nic tomu

ze spisu nenasvědčuje. Naopak v unesení Krajského soudu v Hradci Králové zn. C 501/66 ze dne 18. 11. 1966 je konstatována její výpověď, že vychovává dva syny a manžel platí na dvě děti výživné, stejně tak v dopise, který zaslala žalované v r. 1983 jako reakci na malou výši starobního důchodu rovněž uvedla, že vychovala dva syny a manžel platil výživné.

Poslední žádost o důchod (po druhém manželovi) byla podána za účinnosti zákona č. 155/1955 Sb., o důchodovém pojištění. Soudy obou stupňů dospěly ke správnému závěru, že podle tohoto zákona (§ 55, 69) stěžovatelce nárok na vdovský důchod vzniknout nemohl a stěžovatelka tento názor akceptuje.

Soudy obou stupňů se dále zabývaly otázkou, zda stěžovatelka splňovala podmínky nároku na vdovský důchod po druhém manželovi v r. 1974, když v r. 1973 jí byl přiznán pouze na dobu jednoho roku. Tento postup vychází z ustanovení § 56 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění, podle něhož lze přiznat důchod v případě, kdy se zjistí, že byl neprávem odepřen (k oprávnění soudu dodatečně posuzovat předchozí pravomocné rozhodnutí srovnej rozhodnutí Vrchního soudu v Praze zn. 3 Cao 198/93). Oba soudy shledaly odepření vdovského důchodu po A. Š. oprávněným, když stěžovatelka sice v době úmrtí druhého manžela dosáhla věku 45 let a vychovala dvě děti, ale nejednalo se o děti zemřelého manžela; zejména Vrchní soud v Praze k tomuto závěru s ohledem na nejednoznačnost zákona dospěl logickým a historickým výkladem .

Historickým výkladem lze zpravidla rozumět hodnocení okolností a doby vzniku zákona, úmyslu zákonodárce, aplikační praxe. Teorií je tento způsob výkladu hodnocen jako nedostatečně spolehlivý s tím, že je třeba jej užívat společně s jiným způsobem výkladu. Jako z historického výkladu lze tak těžko vycházet ze srovnání jednotlivých důchodových předpisů, když není vyloučeno, aby zákonodárce v různých dobách změnil podmínky nároku. Nelze tedy za rozhodující považovat porovnání obdobných podmínek nároku na vdovský důchod v zákoně č.101/1964 Sb. (§ 30), zákoně č. 121/1975 Sb. (§ 37), zákoně č. 100/1988 Sb.(§ 46 odst. 3).

Srovnáním znění citovaných a dalších rozhodných zákonů totiž ani k takovému závěru dospět nelze. Zákon č. 55/1956 Sb. stanovil v § 21 odst. 2 písm. d), že vdovský důchod náleží nadále po uplynutí jednoho roku od smrti zaměstnance (důchodce) vdově, jestliže dosáhla věku 45 let a vychovala aspoň 2 děti (když odkaz na sirotčí důchod tento zákon užívá pouze u nároku podle písm. a/ téhož ustanovení), zákon č. 101/1964 Sb. v § 30 odst. 2 písm. d) stanovil podmínky shodně (když odkaz na sirotčí důchod užil jen ve vztahu k nároku podle písm. b, c/), zákon.č. 121/1975 Sb. stanovil v § 37 odst. 2 písm. d/ podmínky v základu shodně - ovšem zde výslovně použil odkaz na § 40 (upravující sirotčí důchod), zákon č. 100/1988 Sb. v § 46 odst. 2 písm. d) opět odkazu na sirotčí důchod nepoužil a navíc v ust. § 46 odst. 3 vyložil, že dítětem podle odst. 2 písm. b-d) se rozumí dítě, které má nebo by mělo po zemřelém manželu nárok na sirotčí důchod a dítě, které bylo v rodině zemřelého vychováváno, jde-li o vlastní (osvojené) dítě vdovy…, zákon č. 155/1995 Sb. již v § 50 odst. 2 obdobný nárok nezakládá (vztahuje jej pouze k věku). Jedině tedy zákon č. 121/1975 Sb. výslovně spojoval nárok na vdovský důchod při dosažení věku 45 let s výchovou dvou dětí s nárokem na sirotčí důchod. Srovnání citovaných zákonů tedy nemůže být spolehlivým podkladem pro závěr, že i podle zákona č. 101/1964 Sb. se v daném případě muselo jednat o děti zemřelého manžela. Navíc argumentace Vrchním soudem užitá ve vztahu k ustanovení § 46 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. podkladem pro jeho názor ani být nemůže, když výslovně staví na opaku. Součástí historického výkladu je i aplikační praxe daného zákona. V judikatuře se nachází z tohoto období rozhodnutí Nejvyššího soudu

Slovenské republiky (když jde o dobu společného státu a vykládán je pro případ rozhodný zákon č. 101/1964 Sb.) ze dne 19. 11. 1971, zn. 4 Co 115/1971, podle kterého pro splnění podmínky, že vdova vychovala dvě děti se nevyžaduje, aby šlo o společné děti vychovávané v manželství s manželem, od kterého vdova odvozuje svůj nárok na vdovský důchod. Stanovisko tak dává odpověď na vztah dítěte a zemřelého, když preferuje určitý rodinný vztah – tedy společnou výchovu dítěte, a podle odůvodnění nemusí jít o společné dítě vdovy a zemřelého.

Vrchní soud dále argumentuje vzájemným vztahem ustanovení § 30 odst. 2 písm. b), c) a písmene d) téhož ustanovení zákona č. 101/1964 Sb. s tím, že z hlediska legislativně technického se u písm. d) jedná pouze o vynechání závorky s odkazem na ustanovení upravující sirotčí důchod, když logicky by měly být podmínky nároku odvozované od výchovy dětí shodné. Teoreticky by názor, že nároky vdov odvozené od výchovy dětí, měly být posuzovány co do podmínek stejně, obstál. Fakticky však zákonodárce v zákoně shodné podmínky nevyjádřil a tuto skutečnost nelze označit za nepodstatné opomenutí. Zákonodárce použil pojem výchovy dětí buď obecně nebo omezeně s odkazem na ustanovení o sirotčím důchodu a činil tak i v jiných než v rozhodném zákoně. Zákonodárce považoval za podstatné zdůraznit u podmínky podle § 30 odst. b, c) zákona č. 101/1964 Sb. odkaz na ustanovení o sirotčím důchodu a v případě ust. písm. d) tak neučinil - tedy stanovil podmínky rozdílně, stejně jako v případě zákona č. 55/1956 (kde odkaz učinil jen u § 21 odst. 2 písm. b/) a naopak stejně je stanovil v případě zákona č. 121/1975 Sb. (kde odkaz na ustanovení o sirotčím důchodu užil u všech podmínek vztahujících se k dětem), u dalšího zákona (č.100/1988 Sb.) pak naopak děti v rodině zemřelého vychovávané postavil na stejnou úroveň jako děti zemřelého. Nároky vdovy odvozené od výchovy dětí jsou tedy stanoveny buď obecně, nebo, a to ve výslovně uvedených případech, jsou omezeny ve vztahu k dětem majícím nárok na sirotčí důchod. Logickým výkladem Vrchního soudu by došlo k zúžení aplikace zákonného ustanovení, v němž podmínky nebyly omezeny tak jako výslovně u ustanovení, které soud ke srovnání užil. Založení nároku nad výslovné znění zákona na základě výkladu obdobných ustanovení by bylo lze připustit; opačný postup, kdy by na základě srovnání byl omezen nárok a zákonné ustanovení vyloženo úžeji, než je v zákoně uvedeno, se nejeví výkladem přijatelným.

Nejvyšší správní soud tak dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná, právní otázka byla soudy v předcházejícím řízení nesprávně posouzena, a proto napadený rozsudek Vrchního soudu v Praze a rozsudek krajského soudu podle § 110 odst. 1 s. ř. s. zrušil a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení, v němž je podle odst. 3) téhož ustanovení vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu.

O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodne podle § 110 odst. 2 s. ř. s. krajský soud v novém rozhodnutí.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku nejsou opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 10. 7. 2003

JUDr. Petr Příhoda
předseda senátu